

ŠTÁTNY PEDAGOGICKÝ ÚSTAV

ŠTÁTNY VZDELÁVACÍ PROGRAM

OBČIANSKA NÁUKA

(Vzdelávacia oblasť: Človek a spoločnosť)

PRÍLOHA ISCED 3A

Posúdila a schválila ÚPK pre občiansku náuku

Bratislava 2010

CHARAKTERISTIKA UČEBNÉHO PREDMETU OBČIANSKA NÁUKA

Predmet občianska náuka je koncipovaný tak, aby svojim obsahom pomáhal žiakom orientovať sa v sociálnej realite a ich začleňovaní do rôznych spoločenských vzťahov a väzieb. Otvára cestu k realistickému sebapoznávaniu a poznávaniu osobnosti druhých ľudí a k pochopeniu vlastného konania i konania druhých ľudí v kontexte rôznych životných situácií. Oboznamuje žiakov so vzťahmi v rodine a v škole, činnosťou dôležitých politických inštitúcií a orgánov a s možnými spôsobmi zapojenia sa jednotlivcov do občianskeho života. Rozvíja občianske a právne vedomie žiakov, posilňuje zmysel jednotlivcov pre osobnú i občiansku zodpovednosť a motivuje žiakov k aktívnej účasti na živote demokratickej spoločnosti. Poskytuje základy ekonomickej gramotnosti, učí žiakov základnej orientácii a uplatneniu sa na pracovnom trhu aj v medzinárodnom meradle, oboznamuje so základným kategoriálno-pojmovým aparátom filozofie, prezentuje filozofiu a jej dejiny ako určité laboratórium ľudského myslenia.

CIELE UČEBNÉHO PREDMETU OBČIANSKA NÁUKA

Predmet sa cieľmi spolupodieľa na utváraní a rozvíjaní kľúčových kompetencií:

- sociálnych a personálnych,
- spoločenských a občianskych,
- iniciatívnosť a podnikavosť,
- schopnosť naučiť sa učiť.

Vedie žiaka k:

- podpore vedomia jedinečnosti a neopakovateľnosti každého človeka v spoločnosti,
- utváraní vedomia vlastnej identity a identity druhých ľudí,
- realistickému sebazpoznávaniu a sebahodnoteniu,
- akceptovaniu vlastnej osobnosti a osobnosti druhých ľudí,
- orientácii v politických, právnych a ekonomických faktoch tvoriacich rámec každodenného života,
- aktívnemu občianstvu a osobnej angažovanosti, uvedomovaniu si práv a povinností, rešpektovaniu základných princípov demokracie a tolerance,
- vytváraní pozitívnych vzťahov k opačnému pohlaviu v prostredí školy a mimo školy,
- rozpoznávaní stereotypných názorov na postavenie muža a ženy,
- osvojovaní si základov ekonomickej gramotnosti, dôležitej na orientáciu v zložitých podmienkach modernej trhovej ekonomiky a k orientovaniu a rozhodovaniu sa v rôznych situáciách na trhu,
- získaniu základných vedomostí o formách a nástrojoch politiky zamestnanosti a trhu práce, ktoré mu umožnia základnú orientáciu o uplatnení sa na pracovnom trhu aj v medzinárodnom meradle,
- zvládnutiu základného kategoriálno-pojmového aparátu filozofie,
- prezentovaniu filozofie a jej dejín ako určité laboratórium ľudského myslenia a výkony jednotlivých filozofov ako inšpirujúcu ukážku toho, ako sa ľudské myslenie rodilo, v čase menilo a precizovalo v strete s inými myšlienkovými platformami,
- uplatňovaní vhodných komunikačných prostriedkov k vyjadrovaniu vlastných myšlienok, citov, názorov a postojov,
- k obhajovaniu vlastných postojov a k primeranému obhajovaniu svojich práv,
- vytváraní schopnosti využívať ako zdroj informácií rôzne verbálne a neverbálne texty spoločenského a spoločenskovedného charakteru,
- rešpektovaniu a uplatňovaní mravných princípov a pravidiel spoločenského spolunažívania a prebratíu zodpovednosti za vlastné názory, správanie sa a dôsledky konania.

OBSAH VZDELÁVANIA

Predmet oboznamuje žiakov s vybranými poznatkami z oblasti psychológie, sociológie, politológie, práva, ekonómie, sveta práce a filozofie, ktoré ich vedú k poznávaniu seba a iných, k chápaniu personálnych, interpersonálnych, sociálnych a ekonomických vzťahov medzi jednotlivcov a spoločnosťou. Podieľa sa na mravnom, občianskom a intelektuálnom rozvoji žiakov.

Tematické celky

Človek ako jedinec

Človek a spoločnosť

Občan a štát

Občan a právo

Základné ekonomické problémy a ich riešenie

Trhový mechanizmus

Trh práce

Nezamestnanosť a jej sociálno-ekonomický dopad

Svet práce

Úloha peňazí a finančných inštitúcií

Aktualizácia učiva

Človek ako jedinec

Podstata ľudskej psychiky

- psychika
- vnímanie/ pozorovanie/ pamäť/ myslenie
- emócie

Osobnosť človeka

- osobnosť
- temperament
- schopnosti
- motívy a postoje
- učenie

Psychológia v každodennom živote

- duševná hygiena
- zdravie a stres
- poradenstvo

Človek a spoločnosť

Proces socializácie

- socializácia
- sociálne vzťahy
- sociálne skupiny
- sociálne roly
- sociálne pozície
- medziľudská komunikácia

Sociálne procesy

rodina

- funkcie rodiny
- typy rodín

škola

- rola žiaka
- rola učiteľa
- práva a povinnosti v škole
- školská samospráva

voľný čas

- záujmy
- spoločenské organizácie a inštitúcie

Sociálne fenomény

- normy správania
- deviácie
- sociálne problémy (kriminalita, extrémizmus)

Občan a štát

Štát

- znaky štátu
- formy štátu
- právny štát
- Ústava SR

Demokracia

- princípy
- politický systém
- voľby
- volebné systémy

Ľudské práva

- ľudské práva
- dokumenty
- systém ochrany ľudských práv
- práva dieťaťa

Občan a právo

Právo

- normy
- morálka
- právo

Právo v každodennom živote

- právna spôsobilosť
- právny systém
- odvetvia práva
- občianske právo (spôsobilosť na právne úkony, práva spotrebiteľa)
- rodinné právo (podmienky uzavretia manželstva)
- trestné právo (deliktuálna spôsobilosť)

Orgány ochrany práva

- advokácia

- prokuratúra
- notariáty

Základné ekonomické problémy a ich riešenie

- problém vzácnosti,
- základné ekonomické otázky
- príkazová ekonomika
- trhovú ekonomiku
- národnú ekonomiku

Trhový mechanizmus

Ekonomický kolobeh

- základné funkcie a úlohy trhu,
- typy trhov

Správanie spotrebiteľov a výrobcov

- dopyt
- ponuka

Trhová rovnováha

- proces tvorby cien
- trhovú konkurenciu

Trh práce

Trh práce

- dopyt po práci
- ponuka práce
- cena práce - mzda a jej formy

Mobilita práce

- pracovný trh v EÚ
- globalizácia pracovného trhu

Nezamestnanosť a jej sociálno-ekonomický dopad

Nezamestnanosť

- formy nezamestnanosti

Úrad práce

- ďalšie inštitúcie riešiace problém nezamestnanosti
- hmotné zabezpečenie v nezamestnanosti

Svet práce

Práca

- povolanie
- zamestnanie

Vzdelávanie

- príprava na výber povolania
- kariérne poradenstvo
- práca s profesijnými informáciami

Písomné materiály uchádzača o zamestnanie

- žiadosť o prijatie do zamestnania
- motivačný list
- prihláška na štúdium
- profesijný životopis

Vstup na trh práce

- pracovný pomer - vznik, zmena a zánik
- pracovná zmluva – náležitosti pracovnej zmluvy, skúšobná doba

Samostatná zárobková činnosť

- poradenské služby pre začínajúcich podnikateľov
- živnostenské podnikanie
- zakladanie živnosti

Úloha peňazí a finančných inštitúcií

Peniaze

- funkcie a formy peňazí
- euro v SR

Finančné inštitúcie

- banky
- bankový účet
- poisťovne
- produkty poisťovní

Daňová sústava

- dane
- daňové úrady
- daňové a odvodové povinnosti

Aktualizácia učiva

Hodiny určené na aktualizáciu učiva, napr. exkurzia, návšteva súdneho pojednávania, beseda so starostom, politikom, aktivistom, advokátom, psychológom, návšteva úradu práce, práca s IKT a informáciami a pod.

VÝKONOVÝ ŠTANDARD

Človek ako jedinec

Žiak vie:

Opísať, ako človek vníma, prežíva a poznáva skutočnosť, seba a druhých ľudí a čo vplýva na jeho vnímanie a poznávanie.

Vysvetliť príčiny odlišnosti ľudí a rôznorodosť prejavov ich správania.

Porovnať rôzne metódy učenia.

Vysvetliť zásady duševnej hygieny.

Identifikovať príčiny stresu a uviesť dôsledky stresu.

Aplikovať získané poznatky pri sebaopoznávaní, poznávaní druhých ľudí, voľbe profesijnej orientácie.

Navrhnuť možné vhodné spôsoby vyrovnávania sa s náročnými životnými skúsenosťami.

Človek a spoločnosť

Žiak vie:

Prakticky uplatniť spoločensky vhodné spôsoby komunikácie vo formálnych a neformálnych vzťahoch.

Na príkladoch uviesť, k akým dôsledkom môžu viesť predsudky a nerešpektovanie kultúrnych odlišností príslušníkov rôznych sociálnych skupín.

Vysvetliť rozdiely v jednotlivých typoch rodín.

Vysvetliť svoje práva a povinnosti v škole.

Na príkladoch ilustrovať možnosti angažovania sa v školskom prostredí.

Obhájiť racionálne využívanie voľného času.

Popísať aspoň jednu spoločenskú organizáciu /inštitúciu/ vo svojom okolí, pracujúcu s mládežou.

Objasniť podstatu niektorých sociálnych problémov súčasnosti.

Načrtnúť možné dopady sociálno-patologického správania na jedinca a spoločnosť.

Občan a štát

Žiak vie:

Rozlíšiť a porovnať historické a súčasné typy štátov (formy vlády).

Popísať, akú funkciu plní v štáte ústava a ktoré oblasti upravuje.

Vysvetliť, prečo je štátna moc v SR rozdelená na tri nezávislé zložky.

Rozlíšiť a porovnať funkcie a úlohy orgánov štátnej moci SR.

Vysvetliť podstatu demokracie, uviesť príklady nedemokratických foriem riadenia.

Objasniť podstatu a význam politického pluralizmu pre život v štáte.

Charakterizovať podstatu komunálnych, parlamentných a prezidentských volieb.

Popísať spôsoby volieb.

Vymenovať jednotlivé zložky politického systému a uviesť ich úlohu.

Načrtnúť príklady, ako môže občan ovplyvňovať spoločenské dianie v obci a v štáte.

Navrhnuť okruhy problémov, s ktorými sa môže občan obrátiť na jednotlivé štátne inštitúcie.

Uplatniť zvládnutie komunikácie v styku s úradmi.

Uviesť dokumenty zakotvujúce ľudské práva.

Vysvetliť systém ochrany zabezpečujúci ochranu ľudských práv.

Zdôvodniť, že nie všetko, čo jednotlivec chce, má na to aj právo.

Na príkladoch uviesť svoje práva i práva iných.

Obhájiť svoje práva, rešpektovať ľudské práva druhých ľudí a osobne sa angažovať proti ich porušovaniu.

Občan a právo

Žiak vie:

- Vysvetliť rozdielnosť medzi morálnymi a právnymi normami.
- Charakterizovať právny systém.
- Uviest', ktoré štátne orgány vydávajú právne predpisy aj ako a kde sú zverejňované.
- Rozlíšiť zmysel a význam trestného, občianskeho a rodinného práva.
- Vysvetliť základné práva spotrebiteľa.
- Uviest' podmienky vzniku manželstva.
- Odôvodniť účel sankcií pri porušení právnych noriem.
- Porovnať náplň činnosti orgánov právnej ochrany.
- Uviest' príklady právnych problémov, s ktorými sa môžu občania na nich obrátiť.

Základné ekonomické problémy a ich riešenie

Žiak vie:

- Vysvetliť pojem vzácnosť.
- Porovnať rôzne typy ekonomík z hľadiska ich prístupu k riešeniu základných ekonomických otázok.
- Charakterizovať ekonomiku SR.

Trhový mechanizmus

Žiak vie:

- Preukázať praktickú orientáciu v problematike fungovania trhového mechanizmu.
- Opísať správanie sa subjektov trhu a rozhodovanie v rôznych situáciách na trhu.

Trh práce

Žiak vie:

- Vysvetliť špecifiká trhu práce.
- Porovnať záujmy subjektov na trhu práce.
- Preukázať praktickú orientáciu v profesijnom dopyte na slovenskom a európskom trhu práce

Nezamestnanosť a jej sociálno-ekonomický dopad

Žiak vie:

- Identifikovať príčiny vzniku nezamestnanosti.
- Navrhnuť spôsoby riešenia tohto problému.
- Zaujať stanovisko k funkcii podpory v nezamestnanosti.
- Na príkladoch uviest', ako pomáhajú úrady práce a personálne agentúry.

Svet práce

Žiak vie:

- Kriticky posúdiť svoje zdravotné, osobnostné a kvalifikačné predpoklady k voľbe ďalšieho štúdia a profesijnej orientácie.
- Vysvetliť súvislosť medzi dosiahnutým vzdelaním a možnosťami svojho osobného profesijného uplatnenia.
- Vyhľadať informácie o zamestnaní v rôznych typoch médií.
- Vypracovať potrebné dokumenty k uchádzaniu sa o prácu (štúdium).
- Posúdiť výhody a riziká podnikania v porovnaní so zamestnaním.
- Uviest', ako postupovať pri založení živnosti.

Úloha peňazí a finančných inštitúcií

Žiak vie:

Rozlíšiť hodnoty eurových bankoviek a eurových mincí.

Určiť ochranné znaky eurobankoviek.

Uviesť úlohu bánk a iných finančných inštitúcií ako finančných sprostredkovateľov.

Opísať základné bankové produkty – bežný účet, internetové bankovníctvo.

Vysvetliť základné typy daní.

Opísať spôsob podávania daňového priznania z príjmov.

Úvod do filozofie a religionistiky

CIELE UČEBNÉHO PREDMETU

- Prezentovať filozofiu a jej dejiny ako určité laboratórium ľudského myslenia a výkony jednotlivých filozofov ako inšpirujúcu ukážku toho, ako sa ľudské myslenie rodilo, v čase menilo a precizovalo v strete s inými myšlienkovými platformami. Exponovanie problematiky by malo byť volené tak, aby študentov podnecovalo najmä k videniu súvislostí a k abstraktnému a kritickému mysleniu. Pod posledne spomenutou vzdelávacou intenciou rozumieme najmä potrebu učiť žiakov k určitej opatrnosti a dôslednosti v myslení.

- Sprístupniť základné pojmové a metodologické inštrumentárium filozofie.

- Nemenej dôležitým očakávaným efektom výučby filozofie je pestovanie rešpektu k iným názorom a argumentačný spôsob vyrovnávania sa s tými z nich, ktoré odporujú ich vlastným presvedčeniam.

Tým, že žiakov naučíme chápať historické opodstatnenie jednotlivých filozofických smerov, prúdov, pozícií či myšlienok, porozumieť ich argumentačnej opore a hodnotovému pozadiu a oceniť príslušný intelektuálny výkon, i keď sa nezhoduje s nimi zastávaným stanoviskom, ich zároveň učíme tolerancii.

OBSAH VZDELÁVANIA

Tematické celky

Filozofia a jej atribúty

Dejinno-filozofický exkurz

Religionistika

Aktualizácia učiva

TC Filozofia a jej atribúty

Filozofia a mýtus

Filozofické otázky a zdroje filozofických úvah

Filozofické disciplíny

Filozofia, veda, náboženstvo, umenie, ideológia

Pojmy:

Filozofia, mýtus, predstava, pojem, údiv, pochybnosť, ontológia, gnozeológia, logika, etika, filozofia človeka (filozofická antropológia), filozofia dejín, filozofia spoločnosti (sociálna

filozofia), zmysel života, nihilizmus, pravda, agnosticizmus, skepticizmus, eklekticizmus, scientizmus, kritické myslenie, sloboda.

TC Dejinno-filozofický exkurz

Základné znaky západnej filozofie ako celku

Filozofia ako doba vyjadrená v myšlienke: periodizácia dejín filozofie (antická filozofia, stredoveká filozofia, renesančná filozofia, novoveká filozofia, filozofia 19. storočia, filozofia 20. storočia), ich profilové charakteristiky a kultúrnohistorický kontext

Základné myšlienkové domény európskeho filozofického myslenia:

- a) myslenie orientované na poznanie sveta (Parmenides, Herakleitos, Aristoteles)
- b) myslenie orientované na poznávajúci subjekt a na podmienky a možnosti poznávania (R. Descartes, I. Kant)
- c) myslenie orientované na jazyk (L. Wittgenstein)

Kľúčové filozofické problémy v rámci 1. z uvedených domén: pôvod a poriadok sveta, zmena a trvanie, náhoda a nevyhnutnosť, kritériá rozlišovania medzi pravým a nepravým bytím (skutočnosťou a zdaním).

Kľúčové filozofické problémy v rámci 2. z uvedených domén: problém hraníc a objektivity poznania, zdroje a metódy poznania.

Kľúčové filozofické problémy v rámci 3. z uvedených domén: problém poznávacieho statusu jazyka (sepochybnenie referenčnej funkcie jazyka), význam ako výsledok sociálnej a jazykovej praxe, metafora klieťky – človek ako väzeň svojho jazyka.

Pojmy:

Holizmus, diskurzivita, arché, podstata, substancia, idealizmus, materializmus, panteizmus, monizmus, dualizmus, pluralizmus, teizmus, deizmus, determinizmus, dialektika, metafyzika, epistém, doxa, racionalizmus, empirizmus, senzualizmus, metodická skepsa, transcendentalizmus („poznanie pred poznaním“), jazyk, lingvistika, sémantika, pragmatika, reprezentácia, význam.

TC Religionistika

Náboženstvo a jeho atribúty

Prvky náboženstva

- náboženská viera
- náboženské symboly
- náboženské praktiky a prejavy (náboženský kult, náboženské obrady, sviatky a tradície)
-

Kresťanstvo a svetové náboženstvá

Alternatívne náboženské prejavy (nové náboženské hnutia)

Pojmy:

Religionistika, náboženstvo, svetové náboženstvo, kresťanstvo, islam, budhizmus, nová religiozita, sekta, kult, tolerancia.

TC Aktualizácia učiva

VÝKONOVÝ ŠTANDARD

TC Filozofia a jej atribúty

Žiak vie:

- Uviesť rozdielne znaky filozofie a mýtu.
- Nájsť v texte znaky mytologického a filozofického uvažovania.
- Uviesť rozlišovacie znaky, ktoré odlišujú filozofické otázky od bežných otázok.
- Na základe filozofického textu sformulovať otázku, ktorú tento text rieši a zaradiť ju do filozofickej disciplíny.
- Sformulovať vlastné stanovisko k filozofickému textu a postaviť vlastnú otázku, na základe inšpirácie filozofickým textom.
- Uviesť základné identifikačné znaky filozofie, vedy, náboženstva, umenia a ideológie a základné diferencie, ktoré odlišujú filozofiu od uvedených významových útvarov.
- Identifikovať prvky filozofickej reflexie, vedeckého vyjadrovania, náboženského presvedčenia, umeleckej tvorby a prípadných ideologizmov v textoch, ktoré obsahujú viacero týchto zložiek.

TC Dejinno-filozofický exkurz

Žiak vie:

- Charakterizovať spoločné črty vlastné Západnej filozofii ako celku a uviesť odlišnosti, ktoré ju odlišujú od filozofického myslenia spätého s inými kultúrnymi, resp. civilizačnými okruhmi.
- Uviesť, ktoré témy resp. problémy sú ťažiskové pre jednotlivé obdobia dejín filozofie.
- Vysvetliť príčiny zmien ťažiskových tém a problémov filozofického myslenia.
- Interpretovať dejiny filozofického myslenia ako proces vykazujúci dva rozhodujúce kvalitatívne posuny:
 - ako prechod od skúmania sveta k skúmaniu subjektu, ktorý o svete niečo vypovedá,
 - ako prechod od „myslenia o svete“ k analýze jazyka, v ktorom svet myslíme a vyjadrujeme.
- Identifikovať a analyzovať problémy, otázky a spory, ktoré zohrávali úlohu kryštalizačného jadra filozofických diskusií a polemík v rámci každej z uvedených myšlienkových domén.
- Charakterizovať stanoviská uvedených filozofov k ich riešeniu.
- Porovnať alternatívne riešenia uvedených problémov a zaujať k nim vlastné stanovisko.

TC Religionistika

Žiak vie:

- Rozlíšiť medzi jednotlivými prvkami náboženstva a vie vysvetliť ich význam.
- Určiť základné identifikačné znaky svetových náboženstiev.
- Identifikovať prejavy náboženskej neznášanlivosti.
- Rozoznať prejavy sektárskeho myslenia.

TC Aktualizácia učiva

Žiak vie:

- Napísať jednoduchú filozofickú esej, s využitím znalostí z prvých dvoch tematických celkov.

Spracovali: doc. PhDr. Jozef **LYSÝ**, CSc.
PhDr. Dáša **VARGOVÁ**, CSc.
PhDr. Branislav **MALÍK**, CSc.
Mgr. Mária **CHRENOVÁ**
JUDr. Zuzana **SAKÁČOVÁ**, CSc.
Mgr. Mária **FÁBRYOVÁ-POPLUHÁROVÁ**